

ПЛІШАКОВА О.А., аспірантка

Науковий керівник – **ОСЕЦЬКИЙ В.Л.**, д-р екон. наук

Київський національний університет ім. Т. Шевченка

L.pleshakova11@yandex.ru

АКЦІОНЕРНА ФОРМА ВЛАСНОСТІ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ

У статті визначено еволюцію становлення акціонерної форми власності, проаналізовано основні особливості та протиріччя її реалізації, з'ясована суть поняття «акціонерна власність», виявлено головних учасників відносин акціонерної власності.

Ключові слова: власність, акціонерна власність, акціонерне товариство, асоційований капітал.

Постановка проблеми. Серед широкого кола питань, які розглядаються сучасною економічною теорією, проблема нових форм господарювання, зокрема акціонерних товариств, стає дедалі важливішою. Питання про форми власності як умову діяльності господарюючих суб'єктів про-довжують зберігати важливе теоретичне та практичне значення. Трансформаційні процеси вітчизняної економіки та інших пострадянських країн, що характеризуються унікальним у світовій історії перетворенням відносин соціалістичної власності переважно в акціонерну форму, потребують уточнення теоретичного уявлення про акціонерну форму власності та її особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню акціонерної форми власності присвячені роботи зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема належне місце в розробці цієї наукової тематики займають праці А. Сміта, Дж. С. Міля, К. Маркса, А. Маршала, С. Росса, Л. Ченга,

Дж. Фіннерті, Р. Вестерфілда, Б. Джордана, В.Д. Базилевича, В.В. Вірченко, О.Р. Кібенко, С.І. Кудина, Тарасенко, М. Туган-Барановського, П.С. Єщенко, В.В. Черняка.

Мета і завдання дослідження – визначення виникнення та розвитку акціонерної форми власності, виявлення її економічної сутності. Завдання дослідження підпорядковані досягненню поставленої мети і спрямовані на вивчення еволюції розвитку та суттєвих особливостей акціонерної власності.

Матеріал і методика досліджень. Методологічною основою дослідження виступає система економічних законів та принципів, розроблених економічною наукою. У ньому використані різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема системний та історичний підходи до досліджуваних проблем; діалектичний метод – в аналізі перетворення форм власності; метод формальної логіки – у дослідженні процесів функціонування відносин власності; метод аналізу і синтезу – в обробці фактологічного матеріалу.

Результати досліджень та їх обговорення. Акціонерна власність виникла і розвивалася на якісно новому етапі розвитку продуктивних сил, коли досягнутий рівень техніки потребував розширення масштабів виробництва і відповідно концентрації та централізації капіталу.

Через вирішення протиріччя між потребою в усе більших розмірах капіталу і обмеження можливостей його концентрації в рамках індивідуальної капіталістичної власності виникла необхідність асоціювання капіталу. Це призвело до виникнення акціонерних товариств як нової форми організації виробництва і капіталу, в якій реалізується акціонерна власність. За словами К. Маркса, «світ до цих пір залишався б без залізниць, якщо доводилося б чекати, поки нагромадження не доведе деякі окремі капітали до таких розмірів, які б могли впоратися із будівництвом залізниці. Навпаки, централізація за допомогою акціонерних товариств здійснила це в одну мить» [1].

Зміни у способі привласнення відбулися у зв'язку зі зміною відносин індивідуальної капіталістичної власності та становлення відносин акціонерної власності. Основною відмінністю акціонерної форми власності від індивідуальної капіталістичної власності є те, що вона є формою колективного створення акціонерного капіталу на основі добровільного об'єднання розрізаних грошових внесків. При цьому змінюється суб'єкт власності: з одноосібного власника суб'єкт акціонерної власності перетворюється на асоційованого. Економічно відособлені власники стають носіями загального економічного інтересу. Результат, якого досягає акціонерне товариство від функціонування акціонерного капіталу і в якому зацікавлені всі його вкладники, є результатом їх спільної роботи, загальних, колективних зусиль, колективною власністю [2].

Ще однією особливістю акціонерної форми власності є те, що вона зберігає і приватну (індивідуальну) власність кожного акціонера. У приватну власність надходить втілений в акціях

фіктивний капітал. Кожен акціонер у межах належного йому пакету акцій залишається економічно від-особленим власником, який самостійно ухвалює рішення про продаж акцій і вихід із товариства.

Отже, акціонерна форма власності поєднує в собі і колективну, і приватну (індивідуальну) власність, і тому має широкі можливості для перетворення економічної ролі і положення акціонера як власника від справжнього співвласника підприємства до перетворення акціонера на простого утримувача титулу власності.

Інша особливість, пов'язана з утворенням акціонерних товариств, яку відзначив К. Маркс, полягає у перетворенні «дійсно функціонуючого капіталіста на простого управляючого, що розпоряджається чужими капіталами, і власників капіталу – на чистих власників, чистих грошових капіталістів». На відміну від індивідуальної капіталістичної власності, в якій капітал-власність і капітал-функція були представлені в одній особі, в акціонерному товаристві «власність на капітал абсолютно відокремлюється від функції в дійсному процесі відтворення, подібно до того, як ця функція в особі управляючого відокремлюється від власності на капітал» [3].

Зі зростанням розмірів виробництва і його ускладненням, зі збільшенням кількості асоційованих вкладників і розвитком розподілу і спеціалізації управлінської праці спостерігається поступовий відхід власників капіталу від виконання функції підприємця, і це явище стає не випадковим з розвитком акціонерних товариств. Капітал як функція є прерогативою професійного управляючого. Він приймає на себе ряд обов'язків підприємця і через виконання цих обов'язків стає претендентом на привласнення частки додаткової вартості, яка у формі прибутку надходить у розпорядження акціонерного товариства, включається в суб'єкт привласнення акціонерної власності.

Джерелом привласнення професійних управляючих, що виконують функції підприємця, тобто капіталістів-функціонерів – користувачів чужою власністю, є підприємницький дохід, який приносить капітал-функція у процесі виробництва. Підприємницький дохід, за виразом К. Маркса, є «плодом тієї активної ролі, яку особа, що застосовує капітал, відіграє в процесі виробництва» [1].

Разом із тим, професійні управляючі, що здійснюють функції підприємця в акціонерному товаристві, претендують лише на частку підприємницького доходу в специфічній формі (премій, представницьких витрат, опціонів на акції тощо). В акціонерній формі організації підприємства передбачається, що переважна частина підприємницького доходу не залишається у функціонуючого капіталіста, а розподіляється між власниками акцій у вигляді відсотка пропорційно вкладеному капіталу. Плата за управління відокремлюється від підприємницького доходу [5].

Професійні управляючі виступають одночасно і представниками власника, які виконують функції підприємця, і найманими робітниками, які виконують функції управління і привласнюють еквівалент вартості робочої сили. Функції підприємця виконує вузька група вищих управляючих. У результаті суб'єкт акціонерної власності представлений не тільки власником капіталу, але і функціонуючим підприємцем – групою найманих управляючих, які розпоряджаються умовами виробництва. Для акціонерної форми власності характерне розширення кількості суб'єктів власності [6].

У свою чергу, реалізація системи відносин організаційного, майнового, техніко-економічного характеру за участі великої кількості економічних суб'єктів, що є носіями різних, а іноді і кардинально протилежних за характером економічних інтересів, зумовлює виникнення як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів.

До першої групи слід віднести: конфлікти між акціонерами-підприємствами, зокрема між власниками великих пакетів акцій та дрібними акціонерами; конфлікти між членами ради директорів акціонерного товариства; конфлікти між членами наглядової ради акціонерного товариства; конфлікти між виконавчим органом управління і наглядовою радою акціонерного товариства; конфлікти між виконавчим органом управління або наглядовою радою з одного боку і акціонерами підприємства – з іншого. У межах групи зовнішніх конфліктів можна виокремити: конфлікти між економічними партнерами акціонерного товариства та його правлінням; конфлікти між правлінням акціонерного товариства та його кредиторами; конфлікти між акціонерами підприємства та його потенційними інвесторами; конфлікти між економічними інтересами акціонерного товариства і суспільними інтересами, які репрезентують органи державної влади [2].

Висновки. Отже, на певному етапі розвитку продуктивних сил і поглиблення розподілу праці результатом змін в організації та управлінні виробництвом стало відокремлення власності від управління. Таке відокремлення стає характерною особливістю акціонерної форми власності.

Акціонерна власність є однією з найбільш розповсюджених і найважливіших форм власності на сучасному етапі суспільно-економічного розвитку і являє собою систему економічних відносин, які виникають між учасниками акціонерного товариства з приводу привласнення частки в його статутному капіталі, а також участі у розподілі фінансового результату від його діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Маркс К. Капитал. – Т. 1. Критика политической экономии // Маркс. К., Энгельс Ф. Собр. соч. – М.: Политиздат, 1961. – Т. 23. – С. 3-907.
2. Цінні папери: підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 1094 с.
3. Маркс К. Капитал. – Т. 3. Критика политической экономии // Маркс. К., Энгельс Ф. Собр. соч. – М.: Политиздат, 1961. – Т. 25, ч. 1. – С. 3-545.
4. Копылова Т. К пониманию финансового капитала и его эволюции / Т.Копылова // Экономические науки. – 2009. – № 5. – С. 32-38.
5. Кібенко О.Р. Європейське корпоративне право на етапі фундаментальної реформи. – Х.: Страйд, 2010. – 432 с.
6. Ивашковская И.В. Акционерная форма собственности и совместные предприятия / И.В. Ивашковская, С.Н. Ивашковский // Вестник Моск. ун-та. Сер.6. Экономика. – 2011. – № 2. – С. 19-25.
7. Keynes J. Essays in Persuasion / J. Keynes. – N. Y. : W.W. Norton & Co, 1963. – 376 p.

Акционерная форма собственности: экономическое содержание

О.А. Плешакова

Определена эволюция становления акционерной формы собственности, проанализированы основные особенности и противоречия ее реализации, выяснена суть понятия «акционерная собственность», выявлены главные участники отношений акционерной собственности.

Ключевые слова: собственность, акционерное общество, акционерное общество, ассоциированный капитал

Joint-stock ownness and its economic content

O. Pleshakova

It was analyzed the evolution of joint-stock ownership, the main peculiarities and contradictions of its implementation, found out the definition of "joint-stock ownership" and mentioned the main participants of its relationships.

Key words: ownness, joint-stock ownness, associated capital, joint-stock company.